

darbam Stendē viņš strādā arī LU, bet no 1940. gada Jelgavas LA Lauksaimniecības fakultātē par privātdocentu, lasīdams lekcijas laukaugu selekcijā un ģenētikā. No 1944. līdz 1949. gadam bijis LLA docents un Selekcijas un ģenētikas katedras vadītājs. Taču, sākot ar 1948. gadu, PSRS teritorijā pār ģenētiku nolaižas melni mākoņi un par visasāk nosodāmajiem kļūst mendelisti, morganisti, veismanisti. Šādos apstākļos, lai nebojātu padomju jaunatnes „pareizos” uzskatus, Jānim Lielmanim nākas atstāt darbu augstskolā un viņš atkal pārceļas uz Stendes selekcijas un izmēģinājumu staciju par selekcijas nodaļas vadītāju.

Jānis Lielmanis sekmīgi darbojas ar vairāku laukaugu sugu selekciju, taču viņa lielākā mīlestība bija sarkanais āboliņš. 1957. gadā, vēl pirms zālaugu oficiālās noniecināšanas un kukurūzas kā lauku karalienes parādīšanās, Jānis Lielmanis aizstāv lauksaimniecības zinātņu kandidāta grādu par Stendes vēlino sarkano āboliņu. Kad tiek uzspiesta cita orientācija, zālaugi, t. sk. āboliņš ar tā selekcionāru, vairs nav modē. Taču darbs turpinās nu jau no jauna izveidotajā Zemkopības zinātniskās pētniecības institūtā Skrīveros. Kad lauku karaliene kukurūza zaudē savu spožumu, Jānis Lielmanis 1968. gadā aizstāv lauksaimniecības zinātņu doktora disertāciju, un atkal par sarkano āboliņu un tā audzēšanu Latvijā.

Savā darbīgajā mūžā viņš publicējis daudzus zinātniskus un populārzinātniskus rakstus par laukaugu selekciju un agrotehniku, ir vairāku grāmatu autors un līdzautors.

Jāņa Lielmaņa darbību raksturo izcili sasniegumi, kāpumi, atzinība un pa vidu arī smagi kritumi, nosodījums un atkalatzišana. Jānis Lielmanis ir apbalvots ar Triju zvaigžņu ordeņa 4. šķiru (1937), LPSR Nopelniem bagātā agronoma goda nosaukumu (1957), ar Latvijas valsts prēmiju un Darba sarkanā karoga ordeni (1959) un ar Latvijas PSR nopelniem bagātā zinātnieka goda nosaukumu (1975). Jānis Lielmanis ir teicis: „Neprasiet no manis, lai es mestu kūleņus. Akrobātika mani neinteresē, es esmu selekcionārs.” (Jānis Zālītis, No dzīves dzīvei. APL, Talsi, 2012, 173. lpp.)

LLU Lauksaimniecības fakultātes vārdā Antons Ruža

AUGSNES ZINĀTNIKAM PROFESORAM KĀRLIM KRŪMIŅAM – 125

(26.12.1890.–31.10.1966.)

Šogad apirit 125 gadi, kopš dzimis Kārlis Krūmiņš – izcils augsnes pētnieks, kura zinātniskā darbība galvenokārt bija veltīta Latvijas augšņu ģenēzes, klasifikācijas un iekultivēšanas jautājumu pētniecībai. Profesora dzimtā puse ir Viļķenes pagasts Limbažu novadā. Skolas gaitas uzsācis Vitrupes pagasta skolā, turpinājis Lielupes draudzes skolā un Limbažu pilsētas skolā, bet vēlāk mācījies Rīgā vispārīzglītojošosursos un pašmācības ceļā kā eksterns. 1912. gadā iestājies un 1918. gadā pabeidzis Rīgas Politehniskā institūta Ķīmijas nodaļu un kā inženieris galvenajā kūdras pārvaldē uzsācis darba gaitas Maskavā (1918–1920); vēlāk strādājis par vecāko tehniķi Maskavas kūdras akadēmijā (1920–1921). 1921. gadā K. Krūmiņš atgriežas Rīgā, sāk strādāt par asistentu Latvijas Universitātes Ķīmijas katedrā un pievēršas aktīvam pētniecības darbam augšņu ģenēzes un klasifikācijas jautājumu skaidrošanā. Labi pārzinādams ķīmiju, viņš veicis daudzas nozīmīgas augšņu analīzes un izstrādājis jaunas metodes augšņu izpētē (piromorfoloģiskā analīze, augiem izmantojamā kālija un fosfora noteikšana). 1930. gadā viņš izveido augšņu klasifikācijas shēmu, tādējādi papildinot un uzlabojot J. Vītiņa pirmo augšņu klasifikāciju. Arī turpmākajā darbā K. Krūmiņš nepārtraukti pilnveido Latvijas augšņu klasifikācijas shēmas (1936., 1948. un 1952. gads). Vairāk nekā 30 gadu K. Krūmiņš veltījis augšņu iekultivēšanas procesa un kultūraugšņu īpašību izpētei. Viņš pirmo reizi Latvijas augšņu klasifikācijas shēmās kultūraugsnes un brūnzemes nodalīja kā atsevišķus tipus. 1930. un 1931. gadā kopā ar K. Bambergu un P. Kulitānu izdevis nozīmīgu divu sējumu darbu „Lauksaimniecības analīze”, kas tika atzinīgi novērtēts arī Vācijas augsnes pētnieku recenzijās. K. Krūmiņš uzskatīja, ka augšņu klasifikācijā jāievēro ne tikai augšņu stadiālās attīstības princips, bet arī agronomiski svarīgākās augsnes īpašības: reakcija, trūdvielu saturs, trūdvielu horizonta biezums, pārpurvošanās pazīmes un iekultivēšanas pakāpe. Tādā veidā klasificējot augsnes, to piederība zināmam tipam jau lielā mērā nosaka attiecīgās augsnes ražošanas nozīmi.

Kā docētājs strādājis no 1921. līdz 1966. gadam LU un pēc tam LLU. Ilgstoši (1944–1964) bijis Augsnes zinātnes katedras un pāris gadus apvienotās Augsnes zinātnes un Zemkopības katedras vadītājs.

LLU Lauksaimniecības fakultātes vārdā prof. Aldis Kārklīšs

LATVIJAS AUGSNES ZINĀTNES PAMATLICĒJAM PROFESORAM JĀNIM VĪTIŅAM – 130

(31.03.1885.–18.11.1951.)

Jāni Vītiņu pamatoti var uzskatīt par Latvijas augsnes zinātnes pamatlicēju. Viņš veicis daudzpusīgu zinātnisko darbu Latvijas augšņu ģenēzes, klasifikācijas, zemes vērtēšanas un kartogrāfijas jomā, kā arī jauno augsnes speciālistu sagatavošanā. J. Vītiņš ir dzimis 1885. gada 31. martā Saldus apriņķa Kursišu pagasta „Vālodzēs”. Mācoties Grobiņas pagastskolā, J. Vītiņš ieguva labas zināšanas ne vien vispārīgajos priekšmetos, bet arī svešvalodās. No 1900. gada līdz 1905. gadam J. Vītiņš mācījies Goru-Gorku Zemkopības skolā Mogiļevas guberņā. Diploma ar izcilību saņemšana dod gandarījumu un nostiprina viņa pārliecību doties uz Pēterburgu, lai mācītos Meža institūtā. 1910. gadā, pēc Pēterburgas Meža institūta beigšanas, J. Vītiņš sāk strādāt Kubaņā, kur viņš pētījis Kubaņas apgabala un Melnās jūras piekrastes augsnes, kas būtu piemērotas tabakas audzēšanai. 1921. gadā, atgriezies Latvijā, J. Vītiņš uzkrātās zināšanas veltījis Latvijas augšņu pētniecībai. Vispārīgu pārskatu par Latvijas augsnēm viņš ieguvis maršruta pētījumos (galvenokārt ejot kājām) dažādās vietās – aprakstījis augsnes profilus, savācis augšņu paraugus un analizējis tos. Jau pēc dažiem intensīva darba gadiem viņš bija ieguvis bagātīgu faktu materiālu par Latvijas augšņu īpašībām, izplatību un noderību zemkopībai. Sākot ar 1922. gadu, J. Vītiņš sāk publicēt latviešu valodā pirmos zinātniskos darbus augsnes zinātnē par skābo augšņu kaļķošanu, augšņu struktūru, gleja augšņu veidošanos, smilts augšņu ielabošanu u. c. jautājumiem. Līdz tam laikam šajā nozarē latviešu valodā nebija neviena oriģināla zinātniskā darba. J. Vītiņš sarakstījis arī pirmo mācību grāmatu par Latvijas augsnēm, izstrādājis pirmo zemes vērtēšanas darbu metodiku Latvijā un no 1934. līdz 1940. gadam šos darbus arī vadījis. J. Vītiņam pieder prioritāte augšņu klasifikācijas izstrādē un augšņu kartogrāfijas attīstībā Latvijā. Pirmo Latvijas augšņu klasifikācijas shēmu, kas bija samērā vienkārša, viņš izstrādājis 1927. gadā. Vēlāk, 1936. gadā, J. Vītiņš kopā ar J. Krūmiņu izveidoja jaunu, pilnīgāku augšņu sarakstu zemes kadastra darbiem. J. Vītiņa vadībā izgatavota arī pirmā Latvijas augšņu un cilmiežu karte mērogā 1:400 000 (1945. gadā).

J. Vītiņš ir devis arī lielu ieguldījumu hidroģeoloģisko procesu izpētē Latvijā. Viņa vadībā trīsdesmito gadu sākumā tika veikti plaši pētījumi par Ķemeru un Baldones apkārtnes hidroģeoloģiju, lai noskaidrotu sēravotu un citu dziedniecībā noderīgu ūdeņu un dūņu ģeogrāfisko izplatību, kā arī to kopējos krājumus un ūdeņu dinamiskās izmaiņas gadu ciklā. Viņš pētījis Latvijas pazemes ūdeņus dažādās ģeoloģiskajās formācijās un to korelatīvo sakarību ar virsmas ūdeņiem un augšņu tipu ģenēzi. Kopā ar K. Cukermani publicējis 3 apjomīgas monogrāfijas ar urbumu profiliem, kartēm un datu analizēm. J. Vītiņu uzskata par vienu no hidroģeoloģijas pamatlicējiem Latvijā.

J. Vītiņš bijis Latvijas Universitātes profesors un Zinātniskās padomes loceklis, kā arī Latvijas Zinātņu akadēmijas Augsnes zinību un zemkopības institūta Augšņu kartogrāfijas laboratorijas vadītājs. Lasījis lekcijas augsnes zinātnē un hidroģeoloģijā.

LLU Lauksaimniecības fakultātes vārdā prof. Aldis Kārklīšs